

A KÖNYVTÁRI TÖRVÉNY ELŐKÉSZÍTÉSE

1.

Az elmúlt tíz évben, főként pedig az első ötvenes terv során a magyar könyvtárügy csaknem minden területén számottevő és alapvető fejlődést ért el. Fokozatosan kialakultak népi demokratikus könyvtárpolitikánk célkitűzései és elvileg megfelelően tisztázódtak a könyvtárügy tárgyi, szervezeti, módszertani és személyi feltételeinek főbb követelményei. »A Könyvtáros« évfolyamaiban a cikkek egész sora ad számot erről a fejlődésről. »A Könyv« legutóbbi számában pedig Haraszthy Gyula tanulmányából számszerűen is kitérnek könyvtáraink és egyes könyvtártípusaink tízéves fejlődésének komoly eredményei. Ma már közművelődési, tudományos és szakkönyvtárainkban együtt — az iskolai, honvédségi, rendőrségi és más nem nyilvános könyvtárak kivételével — mintegy 30 millió 900.000 könyv és egyéb dokumentum van, amiből csaknem 1.800.000 olvasó egy év alatt több, mint 31.000.000-t használt. Ez az egyetlen adat is jól mutatja, hogy a magyar könyvtárügy felfejlődött a legszélesebb tömeghatású művelődési lehetőségek és eszközök közé. S ha ez jelenleg még nem is ment át a köztudatba, valószínűleg ma már a rádió, mozi, sajtó és iskolázás mellett művelődéspolitikánk egyik fő tényezőjévé és eszközüvé vált.

Mivel és hogyan érték el könyvtáraink ezt a hatalmas fejlődést? Elsősorban azaz, hogy szervezeti felépítésüket, könyvállományuk összetételét, munkamódszereiket igyekeztek társadalmunk tényleges könyvtári igényeihez szabni. Könyvtárpolitikánk egyre éberebben figyelt az élet szükségleteire és könyvtártípusaink egyre szorosabban kapcsolódtak ahhoz a területhez és szervezethez, ahol vagy amelynek a keretében a könyvtári igény jelentkezett. Pl. tanácsokhoz, szakszervezetekhez, a termelőmunkáshoz, az oktatáshoz, tudományos kutatáshoz, államigazgatáshoz stb. Ennek eredménye, hogy ma már minden könyvtárunk, még országos nagy könyvtáraink is szorosan és szervesen be vannak ágyazva az életbe. Ez nagy előny, mert könyvtáraink nem élnek külön életet, nem maradnak ki társadalmunk fejlődő lendületéből, hanem benne gyökereznek az életünk és művelődésünk mai áramló folyamatában.

2.

Ez könyvtárügyünk fejlődésének a pozitív oldala. Ma már világosan előtűntek azonban ennek negatív vonásai, mozzanatai is. Mert társadalmunk felszínre tört

könyvtári igényeihez való alkalmazkodás, az életbe való beágyazódás más oldalról azzal a hátránnyal járt, hogy könyvtárügyünk túlságosan szétföredezett, elaprózódott. Az egyes könyvtárak és könyvtártípusok túlságosan is decentralizálódtak, anélkül, hogy a maguk új, korszerű szervezeti keretei országosan kiépülhettek volna. S ebből számos komoly nehézség, sőt hiba adódott. Ma már a könyvtárügy egységének és törvényes szabályozásának hiánya komoly akadálya a további fejlődésnek. Mert helyes, hogy társadalmunk minden számottevő könyvtári igényéről úgy és ott gondoskodjunk, ahol ez a szükséglet valószínűleg jelentkezik. Helyes, hogy az így kialakult népkönyvtár, szakszervezeti, iskolai vagy szakkönyvtár szorosan beépüljön annak a szervnek, intézménynek a keretébe, amelynek támogatására hivatott, de nagy nehézségek forrása és a további fejlődés kerékkötője, ha sem helyileg, sem országosan nem tudja megvédeni szakmai érdekeit, ha a könyvtárügynek országosan nincs meg a szakmai egysége, ha saját magáról, anyagi feltételeiről, szakmai igényeiről sem tud megnövekedett súlyának és művelődéspolitikai jelentőségének megfelelően gondoskodni. Egész művelődéspolitikánk szempontjából komoly hiba, ha a könyvtárügy az élet versenyében művelődéspolitikánk fő tényezői között és mögött lemarad, ha törvényes szabályozás híján a könyvtár ki van szolgáltatva a helyi szervek (tanácsok, vállalatok, intézetek, hivatalok, iskolák stb.) esetleges meg nem értésének, ha széttagoltsága miatt művelődéspolitikai jelentősége nem megy át köztudatunkba.

3.

Hogyan lehet és kell ezeken a nehézségeken segíteni?

A könyvtárügy szakmai egységének létrehozásával, művelődéspolitikai jelentőségének határozott kiemelésével. Minderre legalkalmasabb mód az új, korszerű könyvtári alaptörvény elkészítése és kiadása, amely befelől és kifelől is, felfelől is, felfelől is rendezze és szabályozza a könyvtárügy megoldatlan kérdéseit.

Ma már megérett a helyzet arra, hogy a könyvtárügy eddigi eredményeit és további fejlődését törvényerejű rendelet szabályozza, védje és segítse elő. Ma már felszínre került társadalmunk minden számottevő könyvtári igénye. Kialakultak a területi igényeket kielégítő vidéki népművelési és fővárosi könyvtári hálózataink. Létrejötték a munkahelyi igényei

szerint a szakszervezeti könyvtáraink, valamint vállalati, intézeti, hivatali könyvtáraink. Megvan legalább a keretük iskolai tanulói és tanári könyvtárainknak. Fokozatos fejlődéssel kiformalódtak általános tudományos és tudományos szakkönyvtáraink, valamint hálózataik. Ez idő szerint tehát már előttünk állanak egész könyvtárügyünk korszerű keretei. Tisztázódtak az egyes könyvtárak és könyvtártípusok korszerű célkitűzései, feladatkörei, a könyvtári munka helyes tartalma, alkalmas módszerei, a könyvtári dolgozókkal szemben támasztott politikai, szakmai és általános műveltségi követelmények. Ma már reálisan megvan a lehetősége annak, hogy a könyvtárügyünk országos szervezeti felépítését, egyes könyvtárait és könyvtártípusait, helyi és országos felügyeletét, tárgyi és személyi feltételeit, a belső munkáját az alaptörvényben úgy szabályozzuk, hogy az a valóságon nyugodjék, a könyvtárügy korszerűen kifejlődött értékeit, kezdeményezéseit rögzítse, de ugyanakkor a további kívánatos fejlődés távlatait körvonalazza és ezek felé az egész könyvtárügyet előrelendítse. Elégge kialakult és megszilárdult a könyvtárügyben mindaz, ami új és bevált ahhoz, hogy törvénybe foglalható legyen és a további fejlődés alapjává váljék. Ma már nem fenyeget az a veszély, hogy valami olyan kerül be az alaptörvénybe, ami hamar elavul, vagy olyan célt tűzünk ki benne, ami nem bizonyul majd reálisnak. A könyvtárügy szakmai egységét és érdekeit ugyanúgy országos érvényű törvényben lehet és kell tehát biztosítani, mint a múzeumügyét, vagy a levéltárügyét, a sportét vagy a statisztikáét, a sajtóét vagy a rádióét, a színházét és a filmügyét, valamint az iskolázását. A könyvtárügynek, valamint társadalmunk, termelésünk és kulturális életünk egyes szerveinek és intézményeinek is egyként érdeke, hogy életünk és művelődésünk könyvtári szükségleteiről kellő színvonalon, országos érvénnyel gondoskodhassunk.

4.

Mánmost mit tartalmazzon a könyvtárügy alaptörvénye?

Mindenekelőtt a bevezető, általános részben világosan meg kell adnia a könyv és könyvtár művelődéspolitikai jelentőségének korszerű megfogalmazását, társadalmi funkcióinak meghatározását, népművelési, szakszervezeti könyvtáraink, vállalati, intézeti, hivatali szakkönyvtáraink, iskolai tanulói és tanári könyvtáraink, valamint általános tudományos nagy könyvtáraink és tudományos szakkönyvtáraink feladatköreinek, gyűjtőkör-

reinek, belső szervezeti felépítésének és hálózati kapcsolatainak körvonalazását. Ugyanitt szabályoznia kell a magyar könyvtárügy egységét biztosító szakmai szervezeti kereteket, az állami és egyéb közületi felügyelet jogkörét és kötelezéseit, a könyvtárközi együttműködés módjait és formáit, a könyv és könyvtár védelmét, pl. a ritkaságok, régiségek, a »könyvtári műemlékek« nyilvántartását, megvédését stb.

A következő fejezetekben sorjában részleteznie kell az egyes könyvtárak és könyvtártípusok fogalmát, helyes elnevezését, sajátos feladatkörét, az ellátandó könyvtári munka tartalmát, formáit és módszereit, belső szervezeti felépítését, a fiókokkal, letétekkel, kölcsönző-állomásokkal s más hálózati részlegekkel való kapcsolatát, a hálózati központi könyvtárak felügyeleti jogkörét, módszertani munkájának tartalmát, s nem utolsósorban a szóbanforgó könyvtár működési feltételeinek (pl. épület, felszerelés, dologi kiadások, munkaerőlétszám stb.) biztosítását.

Egyszóval ezeknek a fejezeteknek tartalmazniuk kell mindazoknak a tényleges, időszzerű és sajátos könyvtárpolitikai kérdéseknek a szabályozását, amelyek az illető könyvtárban ill. könyvtártípusban fontosaknak bizonyultak s amelyek rendezése megszilárdítja a könyvtár, könyvtártípus eddigi eredményeit és serkenti további fejlődését.

Mindezek alapján a könyvtári alaptörvény főbb fejezetei a következőképpen alakulhatnak:

Bevezető rész, amely kiemeli a könyvtárügy tízéves fejlődésének főbb mozzanatait; társadalmunk könyvtári igényeit, a könyv és könyvtár megnövekedett művelődéspolitikai jelentőségét, s a könyvtárügy tovább fejlesztésének szükségét és távlatait.

I. A könyvtárügy általános kérdései.

1. A könyv és könyvtár társadalmi funkcióinak, a könyvtárügy országos egységének és az egyes könyvtártípusok meghatározása, valamint a kormányzati felügyeleti szervek jogkörének megállapítása.

2. A magyar könyvtárügy országos szervezeti felépítése és működése. A meglévő ill. kialakítandó könyvtári hálózatok, ezek belső szervezeti felépítése és működése, módszertani munkája, a hálózatok közötti együttműködés (csere, átkölcsönzés, könyvtártudományi és bibliográfiai munkák egyeztetése stb.) szabályozása, az országos szakmai csúciszervek kialakítása és működése stb.

II. Közművelődési könyvtárak.

1. Országos Széchényi Könyvtár.
2. Népművelési könyvtárak:
 - a) területi (településhely szerinti) beosztásban;
 - b) a munkahely szerinti beosztásban: szakszervezeti könyvtárak, egyéb (pl. honvédségi, rendőrségi, termelőszövetkezeti, s tömegszervezeti) könyvtárak.

III. Iskolai könyvtárak

az általános iskolák, középiskolák, technikumok és iparitanuló-iskolákban, valamint ezek diákotthonaiban:

1. tanulói könyvtárak,
2. tanári könyvtárak.

IV. Vállalati, intézeti, hivatali szakkönyvtárak:

1. vállalati szakkönyvtárak,
2. hivatali szakkönyvtárak,
3. tudományos kutatóintézeti, múzeumi stb. szakkönyvtárak,
4. főiskolai könyvtárak,
5. szövetségi, egyesületi és egyéb szakkönyvtárak.

V. Általános tudományos könyvtárak és tudományos szakkönyvtárak:

1. a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és intézeti könyvtári hálózata,
2. a tudományegyetemi könyvtárak és intézeti hálózataik,
3. a műszaki felsőoktatás könyvtárhálózata,
4. az agrárfelsőoktatás könyvtárhálózata,
5. az Országos Műszaki Könyvtár és hálózata,
6. az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és hálózata,
7. az Országgyűlési Könyvtár és esetleges hálózata,
8. az Orvostudományi könyvtárhálózat,
9. az országos pedagógiai könyvtárhálózat.

VI. Egyházi, egyesületi és magánkönyvtárak.

VII. A könyvállomány és a könyvtári munka.

VIII. A könyvtárak igazgatása és ügyvitele.

IX. A könyvtárosok képzése, továbbképzése, szolgálati viszonyai.

X. Vegyes és záró rendelkezések.

Az előkészítő bizottság természetesen az egyes fejezetek további részleteit is összeállította. Sajnos itt nincs lehetőség arra, hogy a törvény egész vázlatát közölhessük. De ezúttal nincs is erre szükség, hiszen most csak arra kellett törekednünk, hogy a tervezet főbb fejezeteit jelezzük s ezzel a további anyaggyűjtést, kiegészítést lehetővé tegyük.

Milyen módszerrel készüljön el a könyvtári törvény?

Természetesen a könyvtárosok minél szélesebbkörű bevonásával. Magát a tervezetet a II. Országos Könyvtáros Konferencia vitatja majd meg. Fontos volna azonban, ha a konferencia elé kerülő tervezet előkészítésében a gyakorló könyvtárosok minél nagyobb számban részt vennének. A törvényerejű rendelet nem terjeszkedhet ugyan ki minden részletre, de nem is maradhat ki belőle semmi lényeges. S azt, hogy mi a lényeges, legjobban könyvtáraink dolgozói érzik s tudják.

Helyes volna tehát, ha könyvtáraink átgondolnák könyvtáraik problémáit, kiválasztanak külön a törvénybe s külön a végrehajtási utasításba kívánkozó kérdéseket és javaslatokat megszővegezve minél előbb eljuttatnák az előkészítő bizottsághoz, hogy azok megvitathatók és már a tervezetbe bedolgozhatók legyenek. Az előkészítő bizottságnak szánt javaslatokat »A Könyv« szerkesztőségén keresztül lehet az előkészítő bizottsághoz eljuttatni.

Ebből az előzetes vázlatos ismertetésből is feltehetően kitűnt, hogy a könyvtári törvény megalkotása az egész magyar könyvtárügy jelentős eseménye s egész további szakmai fejlődésünk alapja lesz. Rendkívül fontos tehát, hogy könyvtáraink dolgozóinak tevékeny támogatásával és közreműködésével készüljön el. Eppen ezért kérjük és várjuk a tervezet elkészítéséhez a könyvtárosok hasznos javaslatait.

Kovács Máté

HELYREIGAZÍTÁS A MAV PÁLYAUDVARI KULTURVÁROTERMEKRŐL SZÓLÓ CIKKHEZ

Március havi számunk 135. oldalán megjelent Bernáth István: A pályaudvari könyvtárakról című cikk a MAV pályaudvari kultúrvárótermek kezdeményezését tévesen az MSZT-nek tulajdonítja.

A kultúrvárótermek felállítását kizárólag a MAV kezdeményezte. Amikor a várótermek felállításra és berendezésre kerültek, akkor rövid ideig az MSZT látta el a könyvtár és általában a kultúrváróterem egyéb felszereléseinek kezelését, de rövid idő után a MAV vette kézbe és főfoglalkozású dolgozókat bízott meg vele.